

Oeverzwaluwen in Groningen in 1995

Jan Glas

In 1995 werd voor het elfde achtereenvolgende jaar het aantal broedparen Oeverzwaluwen in onze provincie geïnventariseerd. Een goed moment om terug te kijken, en om een blik in de toekomst te werpen.

Het aantal broedparen is dit broedseizoen weer flink gestegen. Was het in 1994 ten opzichte van 1993 toegenomen met 22%, in 1995 heeft deze positieve trend zich voortgezet met een toename van 27% (484 paar). Landelijk steeg het aantal bewoonde nesten van 11.650 tot 13.550 (maximaal 25.000 in 1963), een stijging van 16%. Voor meer informatie over seizoen 1995 wordt verwezen naar tabel 3 en bijzonderheden per kolonie.

In het seizoen 1995 waren er in de provincie Groningen acht maal zoveel Oeverzwaluwen als in 1985, toen we begonnen met gecoördineerd tel-, voorlichtings- en beschermingswerk. In 1985 was de 'Eerdswaalf' voor velen nog een onbekende. Er vond dan ook (bewust of onbewust) veel verstoring plaats. Soms werden hele kolonies met zandtransporten afgevoerd. Nu in 1995 weet bijna iedereen dat deze in de grond broedende zwaluw nog steeds op de lijst van bedreigde vogels staat. Aannemers houden nu rekening met de Oeverzwaluwen en zijn veelal erg betrokken bij het wel en wee van de kolonies op hun grondgebied.

Vooral de ontwikkelingen in de Lauwersmeer vormen een successtory. Vanaf 1986 werden hier achtereenvolgens door de Rijksdienst IJsselmeerpolders, Rijkswaterstaat en Staatsbosbeheer slootoevers en gronddepots geschikt gemaakt om in te broeden. Het rapport *Beheersadviezen voor de Oeverzwaluw* door Jaap Wieringa (uitgave: Vogelbescherming Nederland) werd hiervoor als leidraad gebruikt. Zo zorgde kleinschalige natuurontwikkeling ervoor dat de kolonies in de Lauwers-

meer van 1988 tot en met 1995 de grootste waren in ons land (tabel 1). Bovendien prijkt Botjeszandgat, een in vol bedrijf zijnde zandzuigput, al twee jaar op een zeer goede tweede plaats van het landelijk overzicht.

Op het eerste gezicht is er op dit moment, en ook de eerstvolgende jaren, niets aan de hand; aan broedmogelijkheden geen gebrek. Kijken we echter naar vijf locaties die vanaf 1985 constant bewoond zijn geweest dan ziet de toekomst er aanmerkelijk minder rooskleurig uit indien er zich geen nieuwe mogelijkheden voordoen. Alleen de locatie in de Lauwersmeer zal blijven bestaan, terwijl de locaties Borgmeren en Strandheem in tien tot vijftien jaar verloren zullen gaan, net als over onbepaalde tijd de locaties Woortmansgat en Botjes zandgat.

De bestemmingsplannen voor de verschillende afgravingen geven geen enkele garantie voor de natuur. Als plan B meer oplevert voor de desbetreffende gemeente dan plan A wordt het bestemmingsplan aangepast.

Een en ander is al in de praktijk gebracht bij de Borgmeren. Uit een in 1995 gemaakt flora-overzicht blijken er maar liefst 181 soorten

Tabel 1. Landelijke top 5 aantal broedparen oeverzwaluwkolonies.

1992	1993	1994	1995
Lauwersmeer 814	Lauwersmeer 724	Lauwersmeer 876	Lauwersmeer 966
Zeewolde 415	De Geustr 340	Botjes zandgat 507	Botjes zandgat 563
Buren 290	Blauwe meer 319	Een West 348	Lelystad 528
Rijswijk 279	Maasband 306	Rijswijk 266	Blauwe meer 326
Blauwe meer 277	Botjes zandgat 303	Koningsbs 245	Borger 252

planten voor te komen, waaronder zeldzame en bedreigde kruiden. Wat de vogels van de Borgmeren betreft zijn er alleen onvolledige inventarisaties uit de jaren 1984 tot en met 1987. Het gaat om 120 soorten waaronder Plevieren, Strandlopers, Ruiters en Oeverlopers.

Het bestemmingsplan voor Botjes zandgat, nota bene de op één na grootste Oeverzwaluwlocatie van Nederland, geeft zelfs geen enkele mogelijkheid voor specifieke natuurontwikkeling of behoud van de aanwezige kenmerkende waarden. Oever- en strandrecreatie staan wel vermeld.

De gezamenlijke particuliere natuurbeschermingsorganisaties in Nederland maken zich ernstig zorgen over het soortenbeleid van de Rijksoverheid. Vooral in de witte gebieden, waaronder dus ook de zandwinplaatsen met hun zeer waardevolle flora en fauna.

Om hier iets van te bewaren voor diegenen die na ons komen hoeven er geen miljoenenverslindende plannen te worden gemaakt. Er hoeft alleen maar te worden beschermd. Rapporten helpen hier niet voor, het is een kwestie van beschaafd gevoel.

NB. *Golden Raand* Lente 1996: Het Groninger Landschap gaat een oeverzwaluwwand maken in de Westerbroekstermadepolder. Proficiat.

Bijzonderheden per kolonie (alleen locaties 1995).

Beersterplas. Een aantal van vijftien bewoonde nesten werd geschat aan de hand van rondvliegende vogels. Zonder natte voeten is deze kolonie niet te bereiken.

Veendam-Woortmanslaan. Na de hoge score van 1994 waren er in 1995 aanmerkelijk minder zwaluwen in deze kolonie met respectievelijk 35, 12 en 10, in totaal 57 bewoonde nesten.

Lauwersmeer. Als de trend doorzet komt de Lauwersmeer in 1996 boven de 1000 broedpaartjes van de *Riparia riparia*. Nergens anders komen zoveel zwaluwen in een Sovon-

blok (5x5 km) voor.

Er waren in 1995 maar liefst zes kolonies met in totaal 966 bewoonde nesten, 10% meer dan in 1994. De verdeling van de nesten over de verschillende kolonies was als volgt:

- slootoever Ballastplaatbos	616
- gronddepot voor de hut	67
- slootoever bij de molen	193
- gronddepot Suyderoogh	9
- militair terrein	20
- militair terrein	61

Vanwege de mooie zomer waren er veel tweede broedsels. Op het terrein van Suyderoogh zat een tweede broedsel in een gronddepot tegenover de eerste.

Om predatie door vossen en vernieling door konijnen te voorkomen werd de kolonie bij de molen door Staatsbosbeheer aan de bovenkant afgedekt met gaas. Dit bleek ook afdoende tegen illegale ontgroning.

De kolonies in het militair terrein zaten in gronddepots waarvoor houten schuttingen waren geplaatst op 50 cm afstand. De zwaluwen lieten zich hierdoor niet afschrikken en namen de onhandige aanvliegroute voor lief.

Harkstede-Borgmeren en roeibaan. Bij de zandwinplas zaten drie kolonies met 28, 18 en 34 nesten. Op twee plaatsen waren door de ontgronder (WEB) gronddepots gespaard. De 3e kolonie bevond zich in een oud steilwandje bij de zuigput.

In een gronddepot bij de roeibaan zaten respectievelijk 25 en 7 nesten. Hier werden helaas enkele nesten verstoord door grondverzet.

Sellingerbeetse. In dezelfde wand als in 1994 werden 63 nesten geteld. Bijna de helft minder dan vorig broedseizoen, toch negen maal zoveel als in 1992.

Zuidbroek-Botjes zandgat. Begin juli werden bij deze schitterende wand 563 nesten geteld. De wand is ongeveer 300 meter lang, 3,5 meter hoog en grenst direct aan diep water.

Ondanks de mooie zomer met veel recreanten was de verstoring minimaal. Door het slechte weer tijdens het uitkomen/uitvliegen van het

Tabel 3. Locatie en aantal broedparen Oeverzwaluwen in de provincie Groningen 1979-1995.

Locatie / Jaar	1979	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Middelbert	10	4	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Beersterplas	65	42	25	36	33	25	-	-	-	-	10	15
Borgerswold	6	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Woortmanslaan	a	25	60	46	60	122	157	127	63	60	127	57
Lauwersmeer	130	141	202	348	525	1138	781	509	814	724	876	966
Suikerunie Hoogkerk	29	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Borgmeren	128	10	85	40	27	39	32	9	81	155	27	80
Froombosch	36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sellingerbeetse	53	2	-	-	-	-	5	14	7	24	117	63
Veendiep Bellingewolde	-	5	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Botjes zandgat	?	21	53	65	143	199	211	112	203	303	507	563
Reitdiep	?	-	2	2	?	-	-	-	-	-	3	?
AGWildervanckkanaal	-	10	15	20	-	69	36	-	-	-	-	-
Strandheem Opende	30	-	20	17	45	29	29	35	21	52	21	62
Veenhuizerstukken	?	?	-	-	-	-	25	27	-	-	-	-
Hoornse Plas	7	?	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nieuwe Pekela	?	?	28	23	39	27	73	34	-	16	2	-
Midwolda	1	-	19	14	-	6	-	-	-	10	-	35
Friese grens	-	-	2	4	28	?	32	-	74	56	-	195
Sappemeer, snelweg	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-
Zuidbroek, snelweg	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Stadskanaal, Pagedal	?	?	?	43	56	20	23	-	-	-	-	-
id. snelweg	-	-	-	-	-	58	-	-	152	54	-	25
Ter Apelkanaal	?	6	32	20	-	-	32	-	-	12	28	41
Oude Pekela	-	-	-	-	2	?	-	-	-	-	-	-
Paddepoel	-	-	-	-	-	7	-	-	-	-	-	-
Harkstede, roeibaan	-	-	-	-	-	-	4	137	75	10	4	32
Weenderwijk	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-
Ulsda Winschoten	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	10	-
Den Andel, Rixona	?	?	?	?	?	?	?	?	12	-	?	?
Nuis-Marum	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	?	?
Oterdum	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
Borgercompagnie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	48	30
Hoogezand, De Dreven	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14
Muntendam, Heemtuin	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Vlagtwedde, Parc Emlandmeer-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	75
Tripscompagnie, Adriaan Tripbos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
Totaal	500	277	566	683	958	1743	1440	1010	1503	1479	1780	2264

eerste broedsel zijn een aantal jongen doodgegaan. De omstandigheden voor het tweede broedsel waren optimaal.

Willem Hesseling heeft een geïnteresseerd raadslid van de gemeente Menterwolde op de hoogte gebracht van deze unieke kolonie en gewezen op hun politieke verantwoordelijkheid ten aanzien van deze 'Rode-Lijstsoort'.

Opende-Strandheem. Op de locatie Strandheem waren twee kolonies met 50 en 12 bewoonde nesten, totaal 62.

De nesten zaten zowel in zwarte grond als in wit zand en ze grensden direct aan het water.

Nieuwe Pekela-Heeresmeer. Geen Oeverzwaluwen. Tot op heden heeft zich overigens nog geen Avifaunist gemeld die jaarlijks enkele keren per seizoen wil gaan kijken op dit terrein wat ook bij plevieren in trek is.

Midwolderplas. Ook hier weer Oeverzwaluwen dit seizoen, in totaal 35 bewoonde nesten in twee gronddepots. Met de aanne-mer/eigenaar zijn afspraken gemaakt door *Het Groninger Landschap* waardoor de jongen succesvol konden uitvliegen. Bij natuurontwikkeling horen nu eenmaal Oeverzwaluwen, ze verhogen de waarde van een terrein aanzienlijk.

Frieschepalen. Bij deze zandwinplaats waren twee grote kolonies gevestigd met 50 en 145 bewoonde nesten, totaal 195. Hiervan grensden 145 nesten direct aan het water in een plaatselijk acht meter hoog gronddepot. Ernst Oosterveld meldde dat in 1994 vrij zeker geen Oeverzwaluwen op deze locatie aanwezig waren, dit naar aanleiding van enige onduidelijkheid in het vorig verslag.

Stadskanaal-snelweg. Een kolonie van 25 nesten in een zanddepot bij afslag Gasselte.

Stadskanaal-aardappelmeelfabriek. Een kolonie van 41 nesten in een kleine afgraving op het fabrieksterrein.

Borgercompagnie-Sappemeer. Op deze locatie werden door het IVN Hoogezand 30 bewoonde nesten geteld. Deze locatie ligt dicht bij de nestwand in het Adriaan Tripbos.

Hoogezand-De Dreven. Het betrof hier een kleine kolonie in een gronddepot bij een nieuwbouwwijk waarop door verschillende mensen geattendeerd is.

Muntendam-Heemtuin. In een gronddepot nabij het nieuwe Educatieve Centrum zaten drie bewoonde nesten. Een prachtige plek waar volgens de beheerder voorzichtig mee zal worden omgegaan. Op 1 mei 1996 waren al tegen de 40 paartjes bezig met het graven van een nestpijp. De op die plaats geplande Edon-windmolen zal de zwaluwen echter ernstig verstoren, zonnepanelen zou in dit geval een beter alternatief zijn.

Vlagtwedde-Parc Emslandmeer. Leon Luijten telde op het recreatieterrein 75 nesten. Het betrof vier vestigingen van respectievelijk 1, 36, 36 en 2 nesten. De kolonies waren

gevestigd in een enorme bult opgespoten wit zand, 75 tot 150 meter van de zandwinplas verwijderd. Volgens de kraanmachinist waren de Oeverzwaluwen er dit jaar voor het eerst. De zandhoop wordt langzaam geëxploiteerd, het betreft een tijdelijke vestiging. Misschien is het mogelijk de zwaluwen hier een alternatief te bieden?

Tripscompagnie. Deze kolonie was gevestigd in een slootoever op het terrein van Staatsbosbeheer. Onduidelijk is of hier in het broedseizoen illegaal (door derden) zand is weggegraven.

Oproep

Voor broedgegevens en/of bijzonderheden van broedseizoen 1996 houd ik mij weer van harte aanbevolen.

Dankwoord

De volgende mensen en organisaties hebben gegevens verstrekt en/of beschermende maatregelen getroffen: Gerrit Altena, Willem Hesselting, Henk Hut, Emo Klunder, Sietse Krap, Jan Willems, Nico de Vries, Ernst Oosterveld, Loeck Scholten, Jan Doevendans, Antoon Philippi, Pieter de Haan, Rein Hofman, Henk Mulder, Klaas Steenbergen, Leon Luijten, Henk Kruizinga, Staatsbosbeheer, Ministerie van Defensie, WEB, IVN Hoogezand, Groninger Landschap, firma Renkema, firma Zeldenrust en park Suyderoogh.

*Jan Glas. Kappershutzenweg 11
9627 TD Hellum. 0598-431846*